

УДК 821.161.2–3.09

І.В. Кропивко

ORCID: 0000-0002-9648-8340

ФЕНТЕЗІ В УКРАЇНІ – ЖИВА КУЛЬТУРНА ТРАДИЦІЯ

У статті запропоновано розглядати сучасне фентезі в Україні як живу культурну традицію, що виходить за межі літературного дискурсу та загалом трансресивно долає будь-які норми. Зокрема, звернено увагу на мистецькі й немистецькі форми існування фентезі як культурного продукту та сфери діяльності професіоналів й аматорів. Зазначено, що фентезі активно поширюється за межі літератури, охоплює діяльність митців, що працюють у різних видах мистецтва, критиків, фанівської спільноти, проникає у сферу ужиткового, вуличного мистецтва та культурної організації дозвілля (відеоігри, настільні ігри, фестивалі). Долаються межі як між фахівцями й аматорами, так і між мистецтвом і повсякденням, між високою та популярною культурами. Ця тенденція, властива українському фентезі, вписує вітчизняну культуру в глобалізаційні світові процеси. Фентезі як жива культурна традиція розвивається значною мірою під впливом фанівської спільноти та реалізується у різних медійних і культурних форматах.

Ключові слова: фентезі, традиція, культурний продукт, фанарт, глобалізація.

DOI 10.34079/2226-3055-2023-16-28-127-139

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Коли ми говоримо про класику в мистецтві, то одразу на згадку приходить античність, коли було закладено уявлення про те, яким повинно бути мистецтво, про що, навіщо і як творити, що вважати взірцем та ідеалом. Якщо йдеться про фентезі, то це жанр, що не має своєї античності, лише претексти, якими постають ледь не всі твори попередньої культури, що містять звернення до неймовірного та в різний спосіб прагнуть розкрити людині її саму і світ навколо неї, – від міфів, легенд, середньовічних епосів та лицарських романів до коміксів початку ХХ сторіччя. Нетривалість історії фентезі як жанру (метажанру) поєднується з іншою його визначальною рисою – існуванням у всіляких мистецьких і немистецьких форматах, через що науковці називають його символом широкого сучасного культурного розвитку (Манахов, 2018, с. 71). Зауважуючи літературоцентричність фентезі за його галузевої розмаїтості, дослідники ввели спеціальний термін – фентезі-продукт – для позначення товару чи послуги фентезійного змісту, спрямованих на задоволення вподобань споживача (Манахов, 2018, с. 71). Власне, тому фентезі і є живою культурною традицією, бо сполучає в собі довершеність мистецького пошуку в одивненні світу й витворенні того, що не існує, та спонукає численних аматорів до творчої самореалізації, поєднує фахівців різного профілю в спільній діяльності з вивчення й витворення фентезійних усесвітів, в організації свого життєвого простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Жанр фентезі активно розвивається в Україні, як, власне, і напрямки його дослідження. Увага вітчизняних науковців зосереджена навколо таких ключових питань: жанрові межі, історія, поетика, мовні особливості, надбання українських письменників, компаративні студії; останнє реалізується переважно у вивченні інтермедіальності та з'ясуванні національної специфіки фентезійних текстів різних літератур (Бовсунівська, 2009; Гурдуз, 2012; Канчура, 2017; Манахов, 2015; Павкін, 2011; Півень, 2017; Рязанцева, 2016 та ін.). Слід зауважити, що дослідження здійснюються в різних суспільно-наукових «кластерах». Вагомі здобутки визнаних і молодих науковців. Зокрема, при Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України організовано Центр з дослідження літератури фентезі, що регулярно проводить

семінари, за результатами яких видаються ґрунтовні матеріали. Зокрема, «Витоки літератури фентезі. Поезія у контексті метажанру фентезі» (Рязанцева та Канчура, 2018) та «Національна своєрідність літератури фентезі: європейська палітра» (Рязанцева та Канчура, 2020). Захищено близько десяти дисертацій («Реалізація категорії інтертекстуальності в художньому дискурсі фентезі» (Бойко, 2021), «Еволюція фантастики у метажанр фентезі: приклад Кліффорда Саймака» (Паранюк, 2019), «Жанрові особливості української фантастики кінця ХХ – початку ХХІ століття» (Хороб, 2017) та ін.). Активні в оприявненні власної позиції також українські письменники («Слон, що кукурікає: як розібратися у жанрах фантастики» (Аренев, 2018), «Можливості впливу сучасних жанрів: фантастика, фентезі, казка» (Дев'ятко, 2009)) та ентузіасти від фентезі, зокрема письменники-початківці, представники фанівських спільнот, завдяки яким існують численні інтернет-платформи та фензини, поширюється актуальна інформація, проводяться конкурси. Також автори висловлюють власну позицію, роблять огляди творів і подій, наприклад публікація Дениса Скорбатюка та Романа Мтт (Онищенко) «Враження від коміконів по-запорізькі» (Скорбатюк та Мтт, 2019).

Актуальність дослідження. Питання осмислення фентезі як живої культурної традиції в межах окремого дослідження ще не поставало, однак окремі проблеми регулярно порушуються. Польський науковець Кшиштоф Май (Май, 2021) зауважує, що для розуміння суті нарації в сучасній фантастичній культурі, котра пронизує літературу, кінострічки, серіали, комікси, мангу, відеоігри у спосіб, який робить фантастику одним із найважливіших художніх стилів сьогодення, багато значить світоцентричний зворот, що відбувся на межі ХХ–ХХІ сторіч та реалізувався в трьох вимірах – культурному, економічному, трансмедіальному. Дослідник пише про польську культуру й літературу, однак ті самі процеси ми спостерігаємо й на нашому національному ґрунті. Олег Манахов (Манахов, 2018) пише про комікони – косплей-фестивалі, на яких фани фентезійних світів вживаються в улюблені образи, відтворюючи декорації, костюми й обладунки, про відеоігри, про штучний інтелект, над яким працюють британські ІТ-спеціалісти та який буде створювати анімаційні 3D мапи фантастичних місць. Євгенія Канчура (Канчура, 2016) наводить приклади фанівської творчості, зокрема згадує факти створення фанами ілюстрацій до улюблених творів і фанартів як відповіді на авторські описи. Яніна Юхимук (Юхимук, 2016) розкриває діяльність аматорів фентезі в музиці, демонструє, як екфразис у літературному творі впливає на появу подвійної інспірації, коли під дією словесного опису музики народжуються музичні твори. Дослідники з України (Легеза, 2020) й Польщі (Kaczor, 2021) увиразнюють вплив фензинів – часописів, заснованих фанами, на становлення польського національного фентезі. Усі ці праці об'єднує одна особливість: кожна з них увиразнює аспект, пов'язаний з основною метою дослідження, і менше акцентує на тому, що це живий процес, не лише інтертекстуальний, але й різномедійний, нерідко позамистецький, бо охоплює різні сфери життя сучасної людини, котра бажає бути активним учасником цього процесу, а не лише споживачем культурного продукту.

Тож **мета** дослідження полягає в тому, щоб довести, що сучасне фентезі – то жива не лише літературна, а й загальнокультурна традиція, різновекторний процес, на який впливають усі суб'єкти фентезійного поля і в якому неможливо чітко розмежувати їхні позиції, а всі разом вони витворюють фентезійний дивовсесвіт, що поєднує художню ілюзію з сьогоденням. **Завдання** – проаналізувати та дослідити окреслені аспекти.

Виклад основного матеріалу. Світ у фентезі постає одивним, не таким, яким ми бачимо його у своєму повсякденні. І людина у фентезі – не та істота, що домінує у світі та перетворила весь дикий світ на навколишнє середовище. Навпаки, цей світ для нас – чудернацький, загрозливий і захопливий водночас. У ньому є те, від чого відмовилося сучасне людство, – диво й несподіванка замість сухого детермінізму, небезпека й радість відкриття, сміливого вчинку, можливості не бути повсякчас слухняним хлопчиком чи дівчинкою, а здійснити щось гидке, мерзенне. Усі речі стають самими собою, позбуваючись цивілізаційних нашарувань. І що найважливіше, світ фентезі твориться не

лише одиницями-майстрами-творцями канону, а багатьма учасниками, цілими спільнотами, що не втрачають власної особистості за масовістю. Жанрові різновиди виникають, як гриби після дощу. На сьогодні їх існує близько сорока. Сумніваюся, що самі автори фентезі чітко орієнтуються в усьому жанровому розмаїтті. І це – єдина культурна сфера, де будь-які межі нечіткі, зокрема між суб'єктами, що впливають на фентезійний дискурс.

Чи є межа між суб'єктами, дотичними до існування фентезі як культурного продукту, котрі позиціоновані як автор, читач, фанат, критик, науковець? Звісно, є особи, яких більш-менш чітко можна визначити в певній якості. Але найчастіше це зробити досить складно. Наприклад, Сергій Легеза. Хто він? Фан – так, автор – теж так, бо подавався на конкурси і вигравав, перекладач (зокрема переклав українською сагу про Відьмака Анджея Сапковського), критик (бо має вагомні публікації з історії польського фентезі). І так само суперечливе питання про межі між жанрами. Фентезі як жанр (метажанр), базований на фантастичному припущенні, вважається одним з основних у фантастичній літературі поряд із більш визнаною, порівняно з фентезі, в літературознавчій спільноті науковою фантастикою. Де межа між науковою фантастикою і фентезі? Говорять навіть про піджанр наукового фентезі. Та й самі межі жанру нестабільні. Якщо раніше йшлося про середньовічний антураж і магію як обов'язкові елементи жанру, то тепер події у творі розгортаються і в нашому сьогоденні, і в майбутньому, а замість магії може бути диво, сама магія наявна, але може залишатися десь на периферії. І що найважливіше, жанр фентезі рухають не так автори, як фанівська спільнота, що складається з фахівців різних спеціальностей, тому вони й просувають те, що їм так подобається. Фанівські часописи (фензини) влаштовують конкурси, створюють платформи для розвитку жанру, для обговорення світових новинок, автори одразу отримують читацькі коментарі. Врешті утворюється окремий світ зі своєю власною мовою, інтересами, культурою. Фентезі проникає в різні сфери життя людини, формує стиль її поведінки, погляд на світ, влаштування побуту, відпочинку, стосунків з близькими, тому я вважаю фентезі живою культурною традицією.

Межа між академічним і фанівським дискурсами стирається. Польський науковець Томаш Піндель переконує, що відбувається це не лише тому, що значна частина дослідників походить із широкого фендому або їх «втягує» цей фендом у «циркуляцію» спільноти, а й через те, що фіксуємо явний відхід від наукової дискусії щодо цінності, заснованої на ієрархізації культури, до фанівської (Pindel, 2021, p. 140). Вже немає істотної різниці між фаном, любителем і навіть дослідником того чи того явища, позаяк рівень обізнаності аматора в специфіці й розмаїтті метажанру може бути не менший за рівень науковця завдяки доступності інформації та створенню фендомів, прагненню фанів зібрати всю можливу інформацію про улюблений об'єкт та його історію. Можна назвати також інші випадки, що увиразнюють тенденцію розмиття меж між фанівським та науковим і художнім дискурсами. І це відбувається не лише тоді, коли фан висловлює критичні думки про те, що йому сподобалося чи ні, та що вважає вдалим, новаторським, а що відвертим повторенням наявних сюжетних і образних шаблонів. До речі, чимало сьогоdnішніх критиків починали як фани. Показовим також є розвиток польського фентезі, коли саме фанівська спільнота та фензини уможливили його існування та визначили, яким буде національне фентезі. Згадаймо також і про те, що фани беруть участь у створенні фентезійного світу, іноді в досить неочікуваний спосіб, і до цього процесу долучаються фахівці різних спеціальностей. Наприклад, співробітники факультету географії та регіоназнавства Варшавського університету розробили мапу всесвіту «Відьмака» (Черничко, 2022). Вона, звісно, містить об'єкти, згадані в усіх книгах, серіалах, іграх та коміксах. А також для повноти зображення фахівці доповнили її безліччю вигаданих другорядних назв і географічних об'єктів. Розташування країн, гірських хребтів та великих річок відповідає раніше оприлюдненим фанівським мапам.

Для українського фентезі фанівські спільноти теж відіграли важливу роль, хоч поки

що й не знайшовся автор, який би для нашого національного фентезі зрівнявся з роллю Анджея Сапковського в Польщі чи хоч би наблизився до цього. Ще 2013 року організатори другого фантастично-фентезійного фестивалю «Карпатська мантикора» та однойменного альманаху метареалістичної літератури лише мріяли про популярність літератури фентезі в нашій країні. Запровадження фестивалю було спрямоване на розширення ареалу самого поняття «української фантастичної літератури», яка на той час не могла похвалитися великою увагою та любов'ю як із боку видавців, так і читачів, зрештою. В одному з оглядів фестивалю зазначено, що в українській літературі фантастичний жанр «займав місце такої собі бідної падчерки, яку всі з певних причин терплять, зневажаючи, чи просто терплять, але мало хто любить, віддаючи перевагу реальним оповідям про реальне життя, а не вигаданим історіям про вигадані світи» (Микицей, 2013). Однак з іншого боку, авторка огляду Марія Микицей зауважує, що «локомотивом до читання став жанр фентезі. Якби його не було, то література взагалі мала перспективу стати додатком до комп'ютерних ігор» (Микицей, 2013). Я так розумію, нарікання стосувалося недостатнього інтересу до жанру в дорослої читацької аудиторії та творів, написаних для неї професійними письменниками. Адже сам фестиваль і третій розділ альманаху присвячені дитячій і підлітковій фантастиці, а на конкурс подано 168 текстів, що в принципі, не так і мало. Того разу, як і попереднього, головну нагороду – Золоту Мантикору, не отримав ніхто, хоч журі й відзначило кращі тексти чотирма нагородами та 10 дипломами. Я знайшла інформацію, що в рік, коли відбувся перший фестиваль «Карпатська мантикора», – 2011, заявлено й інші конвенції фантастичного спрямування, зокрема 15–17 липня 2011 року в Донецькій обласній універсальній науковій бібліотеці пройшла конференція письменників-фантастів «Чумацький Шлях» (Фантлаб-2011). Міжнародний фестиваль фантастики «Зоряний міст–2011» відбувся в місті Харків з 15 по 18 вересня 2011 року. 10–14 листопада – Міжнародна літературна конференція «Дні фантастики в Києві–2011». Всеукраїнське Об'єднання Любителів Фантастики (ВОЛФ) видавало свій інформаційний бюлетень, у якому висвітлювалася його діяльність та діяльність його клубів і партнерів. На самому фестивалі в Карпатах 21–24 липня, окрім презентації альманаху, учасникам представили Всеукраїнське об'єднання любителів фантастики (ВОЛФ), за участі якого проводився фестиваль, збірку «Фантастика.UA», а також літературний проєкт «Зоряна Фортеця». Загалом було проведено три фестивалі «Карпатська мантикора» та видано два альманахи «Золота мантикора». На сьогодні ситуація значно змінилася, бо складно назвати видавництво (крім спеціалізованих), яке не мало б у своєму прайс-листі фентезійних текстів – оригінальних чи бодай перекладених.

Ще одна важлива особливість фентезі, крім розмитості меж, полягає в тому, що це специфічний метажанр, котрий може бути представлений творами, реалізованими за допомогою різних медій – носіїв образності. Спершу було слово, але дуже швидко особливої ваги набирає малюнок, що візуалізує це слово. З'являються фентезійні комікси, графічні романи, манга, а згодом фільми, телевізійні шоу, серіали. Якщо ці медіа передбачають переважно індивідуальне, так би мовити, споживання художнього продукту, то настільні й відеоігри зазвичай потребують уже групової діяльності. Далі фентезі взагалі виходить у суспільний простір. Героями стріт-арту та зокрема стінописів стають фентезійні персонажі (наприклад, 70-метровий мурал у Лодзі на честь Геральта з Рівії), відкриваються тематичні парки (фентезі-парк «Нова Софіївка» тощо), проводяться численні фестивалі. Фани виготовляють косплеї та демонструють їх на коміконах, перевтілюючись в улюблених персонажів. Ринок також не пасе задніх, пропонуючи безліч побутових речей, іграшок, наліпок у стилі фентезійних персонажів та атрибутів, що отримало назву мерчу. Фентезі охопило навіть спорт. Як я зрозуміла, у фентезі-спорті дивом, магією є те, що ви стаєте менеджером віртуальної команди з реальних гравців і можете заробляти на цьому, як на тоталізаторі. Не зовсім те, що очікується від фентезі у традиційному розумінні, але від наукової фантастики це ще далі 😊. Фентезійний спорт зараз активно розвивається.

Наприклад, в англійській прем'єр-лізі фентезі-футболу нараховується понад 8 млн таких команд. Звісно, я не закликаю до азартних ігор, але показовий сам факт комерціалізації фентезійних ідей.

Фентезі можливе й у музиці (див.: Юхимук, 2016), в пісні. Причому в двох форматах. Приклад першого – коли пісня має фентезійно забарвлений наратив. Такою можна вважати пісню «Сіла птаха українська», яку виконує Леся Нікітюк на мотив популярного твору «Чарівна скрипка» («Сіла птаха...») (Нікітюк, 2022). Приклад другого формату – музика, яка супроводжує фентезійний відеоконтент або спеціально створена для нього. Ці приклади дають підстави висувати, що фентезі може бути також і виявом високої культури, а не лише популярної. Класичні мистецькі заклади звертаються до фентезі в музиці, наприклад фентезі на музику британських композиторів «Містерія туманного Альбіону», прем'єра якого відбулася 10 грудня 2021 року. Київський національний академічний театр оперети пропонував відвідувачам «зануритися в атмосферу дивовижної казки, містичної історії та традицій Великої Британії завдяки чаруючим звукам творів Генрі Парселла, відомих британських народних пісень і балад, кельтських мелодій, зокрема в обробках Бенджаміна Бріттена» (Kasa, 2020). Організатори концерту обіцяли, що вокально-пластичний перформанс солістки Національної оперети України Мар'яни Боднар разом з ансамблем артистів оркестру, балету та хору розкажуть глядачам захопливу історію кохання, намалюють чарівний світ міфічних істот британських та кельтських легенд містичного та загадкового острова Авалон.

Якщо говорити про те, як фентезі змінює побут, то передусім згадується декорування житлових приміщень. В інтернеті я знайшла кілька вітчизняних магазинів картин та художніх галерей, що пропонують свої послуги, як за мінімальні суми, так і за суттєві, якщо йдеться про картини, написані на замовлення олією на полотні. На сайтах галереї конкретизують особливості добору фентезійних картин для окремих приміщень.

Причина такої розмаїтості медійних форм та міжжанрової інтертекстуальності нерідко прихована в прагненні комерційного успіху та забезпеченні його тривання. Про що свідчить і наступна теза блогера Дмитра Базилевича: «Відеоігри за фільмами, фільми – за коміксами, комікси – за книгам, а книги – з відеоігор. Індустрія розваг давно використовує просте правило – якщо людям щось подобається в одному форматі – обов'язково варто запропонувати їм це в іншому. Це підвищує шанси на комерційний успіх» (Базилевич, 2019). Однак інтермедійність має й іншу основу, суто мистецьку. При чому слід враховувати, що твір, перекладений з мови одного виду мистецтва на мову іншого, буде вже цілком самостійним твором.

Отже, те, що існує виключно в слові, потребує унаочнення, візуалізації. Ми хочемо бачити те, чого не існує. Тому книги супроводжуються ілюстраціями, авторами яких виступають як професійні художники, так і самі письменники. З одного боку, письменники можуть заперечувати проти ілюстрування своїх вигаданих світів через те, що, на їхню думку, образи постануть занадто спрощеними. А з іншого боку, ті ж письменники самі малюють вигаданий ними світ, як у випадку з Д.Р.Р. Толкіном, чії малюнки про Середзем'я широко відомі. І водночас, якщо йдеться про живописні картини, котрі власне й творять фентезійний світ, що існує в уяві художника, то таких питань взагалі не виникає.

Ілюстрація може бути супутнім продуктом до книги, а не її частиною. Євгенія Канчура згадує про альбом Пола Кідбі «Мистецтво Дискосвіту» з алюзіями на картини прерафаелітів, Леонардо да Вінчі та інших митців. На її переконання, цитування творами мистецтва реального світу зміцнює тканину фентезійної реальності, для чого автори застосовують також прийоми постмодерністської іронії, одивнення та пастишу. Також дослідниця наводить приклад фанарту (творчість фанів за авторським описом, побудованим зазвичай на алюзії) Odogo, що пропонує портрет Джуффіна Халі (героя романів Макса Фрая) та апелює до опису: «Сера Джуффіна цілком можна сприйняти за близнюка актора Рутгера Хауера, але поважного віку». Поруч наводить світлину Рутгера Улсена Гауера – нідерландського й американського актора, продюсера, режисера та

сценариста (Канчура, 2016, с. 25–26).

Однак популярнішими, ніж ілюстрації, є мальюписи, комікси, чи графічні романи, мальстори. І в нас вони теж є. І комікси, і герої-українці у всесвіті коміксів. Наприкінці 2022 року в коміксах про Штормову варту від DC Comics з'явився новий супергерой українського походження на прізвисько «Ядро». Його звать Павло Ступка. Він – живий ядерний генератор, уміє літати, йому 52 роки, а на вигляд – 16. Павло – новий член реорганізованої таємної команди супергероїв, якою керує орган Організації Об'єднаних Націй (Бровінська, 2022). В Україні вже існують цілі видавництва, що спеціалізуються на мальюписах. Серед них Вовкулака, Мальюпус і Ланцута, «Видавництво», Мольфар комікс, Боривітер і Тьюос-комікс, UA Comix. Вони друкують як світові бестселери, так і твори вітчизняних авторів. Франшиза Марвел і Комікси DC серед читачів поза конкуренцією. У списку авторів – чимало українських імен. Серед новинок – мальюписи «Безіменні» (2021) Дмитра Гука, «Орда» (2020) Ігоря Баранька, автора «Максима Оси», «Укрмен. Початок» (2016) Юрія Бонсевича, графічні романи «Вогневір» (2020) Володимира Кузнецова, «Аркан вовків» (2019) Павла Дерев'янка. Мальюписи – показовий формат фентезі в аспекті репрезентації жанру як живої культурної традиції, позаяк активно реагує на новинки, що з'являються в інших медіаформатах.

Ще один популярний формат фентезі – кінематографічний. Однак з огляду на загальний стан кінематографу в нашій країні виникає питання: українське фільмове фентезі вже існує чи лише народжується? За останні роки в прокат вийшли чи заплановані вийти найближчим часом стрічки «Казка старого мельника», «Тільки диво», «Легенди Чарівнолісся», «Чорний козак». Остання з них особливо репрезентативна в межах теми, бо позиціонована авторами як «перший народний фільм», адже її знято за волонтерські кошти. Саундтреки виконали відомі українські гурти «Піккардійська Терція», «ДахаБраха», «Гуртоправці» та «Kozak System». У серіалі задіяна лише одна професійна акторка – Марина Юрчак. Усі інші – аматори, зокрема титульного героя зіграв капітан сучасного козацького корабля-чайки «Спас» Василь Середенко з Черкащини. На інших ролях – активісти історичного клубу «Росичі» й мешканці села Легедзине Тальнівського району та Піківця на Уманщині, де відбувалися основні зйомки. Виробництвом фільму займалися громадська ініціатива Толока Легедзине і Народна кіностудія Мальва.

Фентезі витворює світ, у якому добро і зло позиціоновані з неантропоцентричної перспективи, їх визнання такими підпорядковане іншим критеріям. Це своєрідне повернення до хтонічної першооснови світу. На жаль, наші реалії змушують нас до усвідомлення нерозривного існування хтонічно першородної сутності та гротескно викривленого зла, спровокованого людськими діями. Український анімаційний фільм про добро і зло, про людські цінності «Украдений місяць. Кум» у 2022 р. переміг на Фестивалі анімаційних студій у Парижі в номінації «Найкраща історія». Різдвяну історію про цінності, які захищаємо ціною власного життя, написав український воїн Борис Денисевич. Обіцяють, що в грудні 2022 р. ми зможемо побачити його на екранах (Дегтяренко, 2022).

Розвивається також українська фентезійна анімаційна мультиплікація. Український мультсеріал «Буба» показують на Netflix. Його переглянули вже понад 10 млн осіб. Перший сезон цього мультфільму режисера Сергія Горобця вийшов 2013 року. На сьогодні маємо три сезони, загалом 78 серій. Повнометражна 3D-анімаційна стрічка виробництва студії Rapana Grand Prix та режисера Манука Депояна «Микита Кожум'яка» (2016) брала участь у Канському фестивалі «Кіноринок» та отримала контракти на показ у 15 країнах, зокрема у Великій Британії, Китаї, Японії, Польщі. «Клара та чарівний дракон» (2019) Олександра Клименка – перша українська анімаційна стрічка-фентезі, що була створена в США. Найдорожчий український мультфільм в історії української анімації – «Гуллівер повертається» (2021), автором ідеї якого став Володимир Зеленський, а загальний бюджет склав \$10 млн., хоч в українських кінотеатрах фільм зібрав 15 млн грн. Однак його запуснуть у прокат у 71 країні, зокрема в Бразилії, Колумбії, Північній Америці та Китаї (Дегтяренко, 2022). Але найочікуванішим виявився мультфільм «Мавка. Лісова пісня»

(2022). Незважаючи на війну, він усе ж потрапив до Каннського кінофестивалю, де йому аплодували стоячи.

Із настільних ігор на сьогодні найбільш запитані саме фентезі-ігри, що засвідчує кількість пропозицій за жанрами на торговельних інтернет-сайтах. Зауважу, що якщо раніше на сайтах продавці пропонували «настолки» переважно російською мовою, то тепер з'ясувалося, що українською їх теж чимало, зокрема й українського виробництва. Настільні ігри власного виробництва представлені на різні смаки, різний вік та кількість учасників. Крім того, вже є національні герої, наприклад Лютоборщ – герой, що має суто національний колорит не лише у назві: «Вже багато століть по світу мандрують легенди про винахідливого козака, який дуже любив варити і їсти борщ. Він постійно винаходив нові рецепти, удосконалював інгредієнти. І ось одного разу, темної ночі, в розпал сильної грози, йому вдалося досягти вершини своєї кулінарної майстерності. Він створив зброю неймовірної сили – монстра, якого назвав “Лютоборщ”. Це було величезне чудовисько з казаном замість голови і гігантською палицею в руках. Чимало віків цей монстр спав у печері, але тепер він прокинувся, і шлях його лежить у місто Токіо...» (Ігромаг, 2020).

Також маємо приклади поєднання форматів. Наприклад, комікс «Захисник вогню» від видавництва «UA Comix» створений іранським сценаристом Іманом Тадайоном і українською художницею Танею Приймич на основі перської міфології – зороастризму. Історія реалізована як комікс на кілька частин та як настільна гра з 3D-фігурками. Крім того, читачам пропонують стікерпак, з якого самостійно можна створити свого монстра – кровожерливого дева.

Українські любителі фентезі не лише користуються продуктом, створеним для них у різних форматах. Вони також організовують свою творчу діяльність. Зокрема, можемо говорити про наявність інтернет-платформ самвидаву, таких як Літавиця, Аркуш та Букнет. Сайти нерідко стають платформою для проведення літературних конкурсів від видавництва у різних жанрах. У 2022 р. фентезі-проект «Аль Мор» організував конкурс «Потрапляючи до нашого світу». Якщо зазвичай герой із нашого світу потрапляє до вторинного, то, за умовами конкурсу, тепер усе має бути навпаки – у зав'язці твору герой вторинного світу потрапляє до нашого. На окреме слово заслуговує проект «Зоряна Фортеця», що існує з 2008 року. У його межах двічі на рік відбуваються конкурси фантастичних історій. Кожен учасник конкурсу оцінює роботи суперників, і в такий спосіб визначають переможців. Свого часу учасниками конкурсів «Зоряної фортеці» були Уляна Галич, Олексій Декань, Владислав Івченко, Дара Корній, Наталка Ліщинська, Наталія Матолінець, Ігор Сілівра, Світлана Тараторіна. З 2010 року в межах проекту працює творча майстерня у форматі майстер-класу. Заняття проводили Володимир Арєнєв, Андрій Валентинов, Ян Валетов, Марія Галіна, Юлія Джугастрянська, Володимир Єшкілев, Олександр Завара, Міла Іванцова, Сергій Іванюк (Оксеник), Дара Корній, Олександр Михед, Михайло Назаренко, Олена Одинока, Генрі Лайон Олді, Олесь Петік, Ігор Рєвва, Антон Санченко, стронговський, Олеся Стужук, Наталя Тисовська.

Іноді самі письменники стають читачами. Так виник читацький клуб «Фантастичні talk(s)». Відомі авторки Ірина Грабовська, Наталія Довгопол, Наталія Матолінець, Дарія Піскозуб, Світлана Тараторіна проводять стріми, організовують зустрічі з відомими письменниками (Джо Аберкромбі, Голлі Блек, Патрік Несс), іменитими критиками, видавцями, обговорюють новинки, збирають кошти для ЗСУ.

У 2022 р. в Україні з'явився перший випуск фензину для любителів настільних рольових ігор. Тема першого випуску – примари. Крім тематичних матеріалів, автори пропонують екскурс в історію НРІ, дають поради Майстрам Підземель, наводять результати опитування серед спільноти, пропонують розворот із намальованим спеціально для фензину підземеллям. Родзинка випуску – посилання на авторські системи від українських виробників ігор та фанівські переклади закордонних. Редакція запрошує спільноту до співпраці – надсилати свої матеріали та брати участь в опитуваннях (Woolf, 2022).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, можна констатувати, що фентезі в Україні активно розвивається не лише як літературний жанр (метажанр) чи культурний продукт. Фентезі – то жива культурна традиція, що активно поширюється за межі літератури та охоплює діяльність як письменників, так і митців, що працюють в інших видах мистецтва (мальовиси, ігрове кіно тощо), а також критиків, фанівську спільноту. Більше з тим, фентезі виходить у сферу ужиткового, вуличного мистецтва та культурної організації дозвілля (відеоігри, настільні ігри, фестивалі). Розвиток різних напрямів діяльності, пов'язаних із фентезі, засвідчує трансгресивне долаття будь-яких меж – між фахівцями й аматорами (творення та вивчення фентезі фанами, фанарти, спеціалізовані часописи та фензини, конкурси й майстер-класи від видавництв і фензинів, спеціальні проєкти та тематичні інтернет платформи, фестивалі та комікони), між мистецтвом і повсякденням (стінопис, картини, декор у стилі фентезі тощо), між високою та популярною культурами (від артгаузу, інді-проєктів до мерчу). Ця тенденція властива не лише українському фентезі. Навпаки, українська культура активно вписується в загальні глобалізаційні культурні процеси. Перспективним вважаю подальший розгляд українського фентезі, що переживає період активного становлення та заповнення жанрових фентезійних ніш у різних видах мистецтва, саме як живої культурної традиції, що витворюється під впливом фанівської спільноти та реалізується у різних медійних і культурних форматах, засвідчуючи розвиток фентезійного дискурсу сучасного суспільства.

Бібліографічний список

- Аренев, В., 2018. Слон, що кукурікає: як розібратися у жанрах фантастики. *Читомо* [online] Доступно: <<https://archive.chytomo.com/blogs/slon-shho-kukurikaye-yak-rozibratysya-u-zhanrax-fantastiki>> (Дата звернення 23.10.2022).
- Базилевич, Д., 2019. Про Відьмака, але не рецензія. *НВ Техно* [online] Доступно: <<https://techno.nv.ua/ukr/technoblogs/pro-vedmaka-no-ne-recenziya-50060698.html>> (Дата звернення 15.11.2022).
- Бовсунівська, Т., 2009. Фентезі: метафізичні межі роману. В: Т. Бовсунівська, *Теорія літературних жанрів*. Київ: Київський університет, с. 442–455.
- Бойко, О., 2021. *Реалізація категорії інтертекстуальності в художньому дискурсі фентезі*. Доктор філософії. Дисертація. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.
- Бровінська, М., 2022. У коміксах про Stormwatch від DC Comics з'явиться новий український супергерой Павло Ступка. Хто це? *Dev.ua* [online] Доступно за: <<https://dev.ua/news/dc-comix-1669669295>> (Дата звернення: 15.11.2022).
- Гурдуз, А., 2012. Роман Дари Корній «Гонимарник» : місце в мистецькому контексті з погляду традиції й новаторства. *Українознавчий альманах*, 9, с. 229–235. Київ; Мелітополь,
- Дев'ятко, Н., 2009. Можливості впливу сучасних жанрів: фантастика, фентезі, казка. *Журнал «Самиздат»* [online] Доступно за: <<https://cutt.ly/AjjJesp>> (Дата звернення: 12.10.2022).
- Дегтяренко, Н., 2022. «Украдений місяць. Кум», намальований воїном ЗСУ, переміг у Парижі. П'ятірка найкращих українських мультфільмів, що підкорюють світ. *Ipress* [online] Доступно: <https://ipress.ua/articles/ukradenyu_misyats_kum_namalovanyu_voinom_zsu_peremig_u_paryzhi_top5_ukrainskyh_multiv_shcho_pidkoryuyut_svit_336089.html> (Дата звернення 19.11.2022).
- Канчура, Є., 2016. Інтермедіальні аспекти фентезі: напрями дослідження. В: Т. М. Рязанцева, Є. О. Канчура, ред. *Інтермедіальні виміри літератури фентезі: збірка матеріалів наукового семінару Центру з Дослідження Літератури Фентезі при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України*. Київ, 20 квітня 2016 р. Київ,

- [б.в.], с. 22–28.
- Канчура, Є., 2017. Фентезі : оновлення погляду на світ і шлях до себе. *Дивослово*, 6, с. 47–52.
- Легеца, С., 2020. Фентезі як гра з національним: випадок Польщі. В: Т. М. Рязанцева, Є. О. Канчура, ред. *Національна своєрідність літератури фентезі: європейська палітра*: збірник матеріалів наукових семінарів Центру з Дослідження Літератури Фентезі при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Київ, 22 листопада 2018, 19 квітня 2019. Київ, [б.в.], с.30–38.
- Манахов, О., 2015. Фентезі як інтертекстуальний жанр епохи постмодернізму. *Філологічні семінари*, 18, с. 36–43.
- Манахов, О., 2018. Жанр фентезі в контексті культури. В: *IV Дунайські наукові читання: гуманітарна освіта в теорії та практиці*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Ізмаїл, 23 жовтня, 2018 року. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, с. 70–72.
- Мицицей, М., 2013. «Мантікора» розправила крила. Не рятівне коло, а роздуми про нього. *Збруч* [online] Доступно за: <<https://zbruc.eu/node/4981>> (Дата звернення: 15.11.2022).
- Kasa, 2020. Містерія туманного Альбіону: «Містерія туманного Альбіону» Музичне фентезі на музику британських композиторів [online]. Доступно за: <https://kasa.com.ua/quotmisteriya_tumannogo_albionuquot_muzichne_fentezi_na_muziku_britanskih_kompozitoriv_104058508> (Дата звернення: 15.11.2022).
- Ігромаг, 2020. *Настільна гра Володар Токіо: Лютоборщ / Fierce borsch*, [online] Доступно за: <<https://desktopgames.com.ua/ua/lyutoborshch.html>> (Дата звернення 15.11.2022).
- Павкін, Д., 2011. Чи писав Дж. Р. Р. Толкієн фентезі, або теорія жанрів у світлі прототипної семантики. *Вітчизняна філологія : теоретичні та методичні аспекти вивчення*, 2, с. 91–99. Черкаси : Вид. Ю. А. Чабаненко.
- Паранюк, Д., 2019. *Еволюція фантастики у метажанр фентезі: приклад Кліффорда Саймака*. Доктор філософії. Дисертація. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.
- Півень, С., 2017. Криза ідентичності у плинній сучасності : (рецепція у літературі фентезі). *Наукові записки НаУКМА, Серія: філологічні науки (літературознавство)*, 195, с. 60–68. Київ.
- Нікітюк, Л., 2022. Чарівна скрипка [Сіла птаха українська...] [Video]. Доступно: <<https://youtu.be/yFbNDpYSRwg>> (Дата звернення: 01.12.2022).
- Рязанцева, Т. та Канчура, Є., ред., 2018. Витоки літератури фентезі. *Поезія у контексті метажанру фентезі*: Збірник матеріалів наукового семінару Центру з Дослідження Літератури Фентезі при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Київ, 17 листопада 2016, 21 квітня 2017. Київ, [б.в.].
- Рязанцева, Т. та Канчура, Є., ред., 2020. *Національна своєрідність літератури фентезі: європейська палітра*: Збірник матеріалів наукових семінарів Центру з Дослідження Літератури Фентезі при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Київ, 22 листопада 2018, 19 квітня 2019. Київ, [б.в.].
- Рязанцева, Т., 2016. Екфрасис і гіпотипозис у ранній прозі Дж. Р. Р. Толкіна (описи осель Валарів у «Книзі Забутих Переказів»). *Сучасні літературознавчі студії*, 13, с. 489–499. Київ: Вид. центр КНЛУ.
- Скорбатюк, Д. та МТТ (Онищенко), Р., 2019. Враження від коміконів по-запорізькі. *Das ist fantastisch!*, 05, Cimmeria, 2018/2019, с. 68–72.
- Хороб, С., 2017. *Жанрові особливості української фантастики кінця ХХ – початку ХХІ століття*. Доктор філософії. Дисертація. Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка.
- Черничко, А., 2022. Польські географи створили детальну мапу всесвіту «Відьмака». *Bird in flight* [online] Доступно: <<https://birdinflight.com/novini/20220117-world-of-the-witcher-map.html>> (Дата звернення 15.11.2022).

- Юхимук, Я., 2016. Подвійна інспірація: музика і фентезі. В: Т. М. Рязанцев, Є. О. Канчура, ред. *Інтермедіальні виміри літератури фентезі: збірка матеріалів наукового семінару Центру з Дослідження Літератури Фентезі при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України*. Київ, 20 квітня 2016 р. Київ, с. 50–55.
- Казор, К., 2021. Baśń czy nie baśń? O polskim definiowaniu fantasy w siedmiu aktach. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Poetica*, 9, folia 337, s. 158–182, DOI: 10.24917/23534583.9.10/
- Maj, K., 2021. Światocentryczność fantastyki. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Poetica*, 9, folia 337, s. 216–233, DOI: 10.24917/23534583.9.13
- Pindel, T., 2021. Andrzeja Sapkowskiego i Jacka Dukaja rozważania o fantastyce. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Poetica*, 9, folia 337, s. 139–157, DOI: 10.24917/23534583.9.9
- Woolf, D., 2022. «МІМІК» – фанзін про Настільні Рольові Ігри українською. *UAGeek* [online] Доступно: <<https://uageek.space/dw-mimik>> (Дата звернення 01.12.2022).

References

- Aryenyev, V., 2018. Slon, shcho kukurikaye: yak rozibratysya u zhanrakh fantastyky [The Crowing Elephant: How to Understand the Genres of Fiction]. *Chytomo* [online] Available at: <<https://archive.chytomo.com/blogs/slon-shho-kukurikaye-yak-rozibratysya-u-zhanrax-fantastiki>> (Accessed 23.10.2022). (in Ukrainian).
- Bazylevych, D., 2019. Pro Vid'maka, ale ne retsenziya [About the Witcher, but not a review]. *NV Tekhno* [online] Available at: <https://techno.nv.ua/ukr/technoblogs/pro-vedmaka-no-ne-recenziya-50060698.html> (Accessed 15.11.2022). (in Ukrainian).
- Bovsunivs'ka, T., 2009. Fentezi: metafizychni mezhi romanu. [Fantasy: the metaphysical limits of the novel]. In: T. Bovsunivs'ka *Teoriya literaturnykh zhanriv* [Theory of literary genres], Kyiv: Kyivskyy universytet, pp. 442–455. (in Ukrainian).
- Boyko, O., 2021. *Realizatsiya katehoriyi intertekstual'nosti v khudozhn'omu dyskursi fentezi* [Implementation of the category of intertextuality in the artistic discourse of fantasy]. Ph.D. Dissertation. Odes'kyy natsional'nyy universytet imeni I.I. Mechnykova. (in Ukrainian).
- Brovins'ka, M., 2022. U komiksakh pro Stormwatch vid DC Comics z'yavyt'sya novyy ukrayins'kyy superheroy Pavlo Stupka. Khto tse? [A new Ukrainian superhero, Pavlo Stupka, will appear in DC Comics' Stormwatch comics. Who is this?]. *Dev.ua* [online] Available at: <<https://dev.ua/news/dc-comix-1669669295>> (Accessed 15.11.2022). (in Ukrainian).
- Chernychko, A., 2022. Pol's'ki heohrafy stvoryly detal'nu mapu vsesvitu «Vid'maka» [Polish geographers have created a detailed map of the universe of «The Witcher»]. *Bird in flight* [online] Available at: <<https://birdinflight.com/novini/20220117-world-of-the-witcher-map.html>> (Accessed 15.11.2022). (in Ukrainian).
- Dehtyarenko, N., 2022. «Ukradenyy misyats'. Kum», namal'ovanyy voyinom ZSU, peremih u Paryzhi. P'yatirka naykrashchykh ukrayins'kykh mul'tfil'miv, shcho pidkoryuyut' svit [«Stolen moon. Kum», painted by a soldier of the Armed Forces, won in Paris. The five best Ukrainian cartoons that conquer the world]. *Ipress* [online] Available at: <https://ipress.ua/articles/ukradenny_misyats_kum_namalovanyy_voinom_zsu_peremig_u_paryzhi_top5_ukrainskykh_multiv_shcho_pidkoryuyut_svit_336089.html> (Accessed 19.11.2022). (in Ukrainian).
- Dev'yatko, N., 2009. Mozhlyvosti vplyvu suchasnykh zhanriv: fantastyka, fentezi, kazka [Possibilities of influence of modern genres: fabulousness, fantasy, fairy tale]. *Zhurnal «Samyzdat»* [online] Available at: <<https://cutt.ly/AjjJesp>> (Accessed 12.10.2022). (in Ukrainian).
- Hurduz, A., 2012. Roman Dary Korniy «Honykhmarnyk» : mistse v mystets'komu konteksti z pohlyadu tradytsiyi y novatorstva [Dara Korniy's novel "Honikhmarnyk": a place in the

- artistic context from the perspective of tradition and innovation]. *Ukrayinoznavchyy al'manakh*, 9, pp. 229–235. Kyiv; Melitopol' (in Ukrainian).
- Kaczor, K., 2021. Baśń czy nie baśń? O polskim definiowaniu fantazy w siedmiu aktach. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Poetica*, 9, folia 337, s. 158–182. DOI: 10.24917/23534583.9.10/
- Kanchura, Ye., 2016. Intermedial'ni aspekty fentezi: napryamy doslidzhennya [Intermedial aspects of fantasy: directions of research]. In: T. M. Ryazantseva, Ye. O. Kanchura (ed.) *Intermedial'ni vymiry literatury fentezi* [Intermediate dimensions of fantasy literature]: zbirka materialiv naukovoho seminaru Tsentru z Doslidzhennya Literatury Fentezi pry Instytuti literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrayiny. Kyiv, 20 kvitnya 2016r. Kyiv, [w.p.], pp. 22–28. (in Ukrainian).
- Kanchura, Ye., 2017. Fentezi : onovlennya pohlyadu na svit i shlyakh do sebe [Fantasy: updating the view of the world and the way to oneself]. *Dyvoslovo*, 6, pp. 47–52. (in Ukrainian).
- Khorob, S., 2017. *Zhanrovi osoblyvosti ukrayins'koyi fantastyky kintsya XX – Pochatku XXI stolittya* [Genre features of Ukrainian fiction of the late 20th and early 21st centuries]. Ph.D. Dissertation. Ternopil's'kyy natsional'nyy pedahohichnyy yuniversitytet im. V. Hnatyuka. (in Ukrainian).
- Leheza, S., 2020. Fentezi yak hra z natsional'nym: vypadok Pol'shchi [Fantasy as a game with the national: the case of Poland]. In: T. M. Ryazantseva, Ye. O. Kanchura (ed.) *Natsional'na svoyeridnist' literatury fentezi: yevropeys'ka palitra* [National originality of fantasy literature: European palette]: zbirnyk materialiv naukovykh seminariv Tsentru z Doslidzhennya Literatury Fentezi pry Instytutiliteratury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrayiny. Kyiv, 22 lystopada 2018, 19 kvitnya 2019). Kyiv, [w.p.], pp.30–38. (in Ukrainian).
- Maj, K., 2021. Światocentryczność fantastyki. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Poetica*, 9, folia 337, s. 216–233, DOI: 10.24917/23534583.9.13
- Manakhov, O., 2015. Fentezi yak intertekstual'nyy zhanr epokhy postmodernizmu [Fantasy as an intertextual genre of the postmodern era]. *Filolohichni seminary* [Philological seminars], 18, pp. 36–43. (in Ukrainian).
- Manakhov, O., 2018, Zhanr fentezi v konteksti kul'tury [The genre of fantasy in the context of culture]. In: *IV Dunays'ki naukovi chytannya: humanitarna osvita v teorii ta praktytsi: materialy mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi*. Izmayil, 23 zhovtnya, 2018 r. Izmayil : RVV IDHU, pp. 70–72. (in Ukrainian).
- Kasa, 2020. Misteriia tumannoho Albionu: «Misteriia tumannoho Albionu» Muzychne fentezi na muzyku brytanskykh kompozytoriv [The mystery of a foggy Albion: "Mystery of Misty Albion" Musical fantasy set to music by British composers] [online]. Available at: <https://kasa.com.ua/quotmisteriya_tumannogo_albionuquot_muzichne_fentezi_na_muziku_britanskikh_kompozitoriv_104058508> (Accessed 15.11.2022). (in Ukrainian)
- Mykytsey, M., 2013. «Mantykora» rozpravyla kryla. Ne ryativne kolo, a rozdumy pro n'oho [«Manticore» spread its wings. Not a lifeline, but thinking about it]. *Zbruch* [Zbruc]. Available at: <https://zbruc.eu/node/4981> (Accessed 15.11.2022). (in Ukrainian).
- Ihromah, 2020. *Nastil'na hra Volodar Tokio: Lyutoborshch / Fierce borsch* [Board game Lord of Tokyo: Fierce borsch]. [online] Available at: <<https://desktopgames.com.ua/ua/lyutoborshch.html>> (Accessed 15.11.2022). (in Ukrainian).
- Nikitiuk, L., 2022, Charivna skrypka [Sila ptakha ukrayins'ka...] [The magic violin [The power of a Ukrainian bird...]]. [Video]. Available at: <<https://youtu.be/yFbNDpYSRwg>> (Accessed 01.12.2022). (in Ukrainian).
- Paranyuk, D., 2019. *Evolutsiya fantastyky u metazhanr fentezi: Pryklad Klifforda Saymaka* [The evolution of science fiction into the fantasy metagenre: the case of Clifford Simak]. Ph.D. Dissertation. Chernivets'kyy natsional'nyy universytetimeni Yuriya Fed'kovycha. (in Ukrainian).

- Pavkin, D., 2011. Chy pysav Dzh.R.R.Tolkiyen fentezi, abo teoriya zhanriv u svitli prototypnoyi semantyky [Did J.R.R. Tolkien write fantasy, or the theory of genres in the light of prototypical semantics]. *Vitchyznyana filolohiya : teoretychi ta metodychni aspekty vuvchennya*, 2, pp. 91–99. Cherkasy : Vyd. Yu.A. Chabanenko. (in Ukrainian).
- Pindel, T., 2021. Andrzej Sapkowskiego i Jacka Dukaja rozważania o fantastyce. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Poetica*, 9, folia 337, s. 139–157, DOI: 10.24917/23534583.9.9
- Piven', S., 2017. Kryza identychnosti u plynniy suchasnosti : (retseptsiya uliteraturi fentezi) [Identity crisis in the fluid modernity: (reception in fantasy literature)]. *NaUKMA Research Papers. Literary Studies*, 195, pp. 60–68. Kyiv, (in Ukrainian).
- Ryazantseva, T. and Kanchura, Ye., ed. (2018). *Vytoky literatury fentezi. Poeziya u konteksti metazhanru fentezi* [The origins of fantasy literature. Poetry in the context of the fantasy metagenre]: Zbirnyk materialiv naukovo seminaru Tsentru z Doslidzhennya Literatury Fentezi pry Instytuti literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrayiny. Kyiv, 17 lystopada 2016, 21 kvitnya 2017. Kyiv, [w.p.]. (in Ukrainian).
- Ryazantseva, T. and Kanchura, Ye., ed., 2020. *Natsional'na svoyeridnist' literatury fentezi: yevropeys'ka palitra* [National originality of fantasy literature: European palette]: Zbirnyk materialiv naukovykh seminariv Tsentru z Doslidzhennya Literatury fentezi pry Instytuti literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrayiny. Kyiv, 22 lystopada 2018, 19 kvitnya 2019. Kyiv, [w.p.]. (in Ukrainian).
- Ryazantseva, T., 2016. Ekfrasys i hipotyzys uranni prozi Dzh. R. R. Tolkina (opysy osel' Valariv u «Knyzi Zabutykh Perekaziv») [Ekphrasis and hypotyposis in the early prose of J. R. R. Tolkien (descriptions of the dwellings of the Valar in the «Book of Forgotten Tales»)]. *Suchasni literaturoznavchi studiyi*, 13, pp. 489–499. Kyiv: Vyd. tsentr KNLU (in Ukrainian).
- Skorbatyuk, D. and Mtt (Onyshchenko), R., 2019. Vrazhennya vid komikoniv po-zaporiz'ki [Impressions from comics a-la Zaporizhzhia]. *Das ist fantastisch!*, 05 Cimmeria, 2018/2019, pp. 68–72. (in Ukrainian).
- Woolf, D., 2022. «MIMIK» – fanzin pro Nastil'ni Rol'ovi Ihry ukrayins'koyu [«MIMIC» is a fanzine about Tabletop RPGs in Ukrainian]. *UAGeek* [online] Available at: <<https://uageek.space/dw-mimik>> (Accessed : 01.12.2022). (in Ukrainian).
- Yukhymuk, Ya., 2016. Podviyna inspiratsiya: muzyka i fentezi [Double inspiration: music and fantasy]. In: T. M. Riazantseva, Ye. O. Kanchura, ed. *Intermedial'ni vymiry literatury fentezi* [Intermediate dimensions of fantasy literature]: zbirka materialiv naukovo seminaru Tsentru z Doslidzhennya Literatury fentezi pry Instytuti literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrayiny. Kyiv, kvitnya 2016 r. Kyiv, [w.p.], pp. 50–55. (in Ukrainian).

Стаття надішла до редакції 19.12.2022

I. Кропивко

FANTASY IN UKRAINE: AN IN-ACTION CULTURAL TRADITION

Fantasy as a metagenre exists in many (art and non-art) forms, due to which scholars refer to it as a symbol of broad modern cultural development (O. Manakhov). Fantasy enhances the magicization of the real world and creates the secondary, non-existing one; it pushes numerous amateurs toward artistic self-implementation, unites the experts in various fields in their shared attempt to explore and create fantasy worlds, to arrange their life space. Fantasy as an in-action cultural tradition has not yet been interpreted as separate research; however, certain issues are regularly raised. Modern culture of fantasy penetrates literature, films, movie series, comic strips, manga, videogames in a way that makes fantasy one of the most important artistic styles of today, and is embodied in three dimensions – cultural, economic, and transmedia (K. Maj). The scholars

refer to comicons, videogames, artificial intelligence that will create animated 3D maps of fantasy locations (O. Manakhov) as well as to various types of fan-art (Ye. Kanchura, Ya. Yukhymuk), fanzines activity (S. Legeza), K. Kaczor). All these works have one common trait: each of them emphasizes the aspect connected with the main aim of the research and places a smaller focus on the fact that this is an in-action process – not only intertextual but also multiple media, often extra-art, as it covers different areas of the life of a modern individual who wishes to take an active part in this process rather than to be a mere consumer of the cultural product. The research seeks to prove that modern fantasy, particularly in Ukraine, is an in-action literary and, in a broader sense, cultural tradition, a multidirectional process affected by all the components of fantasy and making it impossible to clearly distinguish their positions; all taken together, they build the magic fantasy world, which combines an artistic illusion with the present. Fantasy in Ukraine is indeed an in-action cultural tradition, which is actively spreading beyond literature and targets both writers, and artists involved in numerous types of art (comics, live action etc.), as well as critics and fan community. Moreover, fantasy is a part of applied arts, street art and leisure activities (videogames, board games, festivals). The development of any fantasy-related activities testifies to the transgressive crossing of any borders – between experts and amateurs (fantasy created and explored by fans, fan-art, field-specific journals and fanzines, competitions and workshops run by editorial houses and fanzines, special projects and amateur online platforms, festivals and comicons), between art and routine life (wall art, paintings, fantasy décor), between high and pop culture (from art-house, indie-projects to merch). This trend is intrinsic not only to Ukrainian fantasy. Ukrainian culture is actively entering the global cultural process. The future focus of the research will be placed on Ukrainian fantasy, which is actively growing and becoming a part of the global literary and non-literary practice namely as an in-action cultural tradition, which is built under the influence of the fan community and embodied in various media and cultural forms thus testifying to the development of fantasy discourse of modern society.

Key words: *fantasy, tradition, cultural product, fan-art, globalization.*